

обумовлена як порушенням усного мовлення, так і недостатністю ряду психічних функцій (пам'яті, уваги, зорово-просторового гнозису, сукцесивних та симультанних процесів), емоційно-вольовою сферою особистості. З огляду на це, класифікація дисграфії потребує подальшого дослідження, вивчення причин, механізмів, симптомів та проявів порушення писемного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнев А. Н. *Нарушения чтения и письма у детей: Учебно-методическое пособие* / А. Н. Корнев. – СПб.: МиМ, 1997. – 286 с.
2. Лалаева Р. И. *Устранение нарушений чтения в учеников спомогательной школы* / Р. И. Лалаева. – М., 1978. – 88 с.
3. Левина Р. Е. *Недостатки чтения и письма у детей* / Р. Е. Левина. – М., 1940. – 14 с.
4. Садовникова. И. Н. *Нарушение письменной речи у младших школьников* / И. Н. Садовникова, М., 1983. – 135 с.
5. Хватцев М. Е. *Логопедия* / М. Е. Хватцев. – М., 1959. – 385 с.
6. Шеремет М. К. *Логопедия. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене* / М. К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.

УДК 376.1-056.264-053.4

М. О. Багуля

магістрант спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

Л. В. Мороз

к.п.н., доцент
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК ФОНЕМАТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ

У статті висвітлюються особливості розвитку фонематичного сприйняття у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) ІІІ рівня.

В статті освещаются особенности развития фонематического восприятия у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи (ОНР) ІІІ уровня.

This paper highlights the features of phonemic perception in preschool children with general speech underdevelopment (RM) Level III.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, фонематичне сприйняття, фонематичний слух.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, фонематическое восприятие, фонематический слух.

Keywords: general underdevelopment of speech, phonemic perception, phonemic hearing.

Актуальність проблеми. У наш час все більш актуально стає проблема мовленневої підготовки дітей до шкільного навчання, профілактики дислексій та дисграфій. Усі недоліки звуковимови важливо усунути ще в дошкільному віці, до того, як вони перетворяться на стійкий, складний для коригування дефект. Крім того, важливо пам'ятати, що в дошкільний період мовлення дитини розвивається найінтенсивніше, а головне – воно найбільш гнучке й піддатливе для виправлення.

Одним із суттєвих критеріїв готовності дітей до навчального процесу є рівень сформованості фонематичного сприйняття. Це важливий компонент мовлення, який порушується при загальному недорозвитку мовлення (ЗНМ). На необхідність своєчасного формування фонематичного сприйняття при ЗНМ вказувало багато науковців, зокрема М. О. Жинкин, О. Р. Лурія, Р. Є. Левіна, Р. І. Лалаєва, Л. Ф. Спірова, Т. Б. Філічева, М. Ю. Хватцев [3, с. 154].

Мета дослідження – висвітлити особливості розвитку фонематичного сприйняття у дітей із ЗНМ ІІІ рівня.

Результати дослідження. Оволодіння мовленням – важлива складова повноцінного розвитку дитячої особистості. Із одного боку мовлення у дитини починає формуватись лише тоді, коли головний мозок, слух, артикуляційний апарат досягнуть певного рівня розвитку. З іншого боку якщо дитина не одержує нових яскравих вражень, якщо не створені умови, які сприяють розвитку рухів і мовлення, то затримується її фізичний та психічний розвиток, що призводить до складного системного мовленнєвого порушення – загального недорозвитку мовлення [2, с. 86].

Р. Є. Левіна, а також її послідовники відзначають, що загальний недорозвиток мовлення являє собою важку мовленнєву патологію. Це порушення відзначається в дітей з первинно збереженим слухом та інтелектом. При наявності означеної патології порушуються усі структурні компоненти мовлення, а саме: лексико-грамматичний та фонематичний [6, с. 341].

Терміном «фонематичний слух» у

логопедії традиційно прийнято позначати такі фонематичні процеси: фонематичне сприйняття, фонематичні уявлення, фонематичний аналіз, фонематичний синтез. Правильний розвиток фонематичного слуху і фонематичного сприйняття покладено в основу безпомилкового засвоєння письма і читання в процесі шкільного навчання [1, с. 71].

Також потрібно зазначити, що фонематичний слух і фонематичне сприйняття – це тонкий слух, що дає змогу розрізняти і впізнавати фонемати рідної мови. Поняття «фонематичний слух» слід відрізняти від поняття «фонематичне сприйняття». **Фонематичний слух** є частиною фізіологічного слуху, спрямованого на співвіднесення і зіставлення звуків, які дитина чує, з їх еталонами, що зберігаються в пам'яті людини впорядковано. Натомість, *фонематичне* сприйняття – це здатність розрізняти *фонемати* і визначати звуковий склад слова [4, с. 31].

Недосконале фонематичне сприйняття, з одного боку, негативно впливає на становлення дитячої звуковимови, з іншого – сповільнює, ускладнює формування навичок звукового аналізу, без яких повноцінне оволодіння читанням та грамотою є неможливим [2, с. 175].

На думку дослідників (Є. Ф. Соботович та ін.), недоліки слухового сприйняття і контролю дітей за еталонним мовленням дорослих, у порівнянні зі своїм власним, призводять до того, що фонематичні уявлення дитини про звуковий склад слів рідної мови формуються на основі власної неправильної вимови. Саме в умовах зниженого слухового контролю і виникають численні заміни звуків, близьких за акустико-артикуляційними ознаками [6, с. 344].

Численні дослідження показують, що звукова сторона мовлення дітей із ЗНМ III рівня не відповідає віковій нормі: вони не розрізняють на слух і у вимові близькі звуки, спотворюють звукову структуру і звуко-наповнення слів.

Як зазначає В. К. Орфінська, діти із ЗНМ III рівня зазнають значних труднощів у визначенні звукового складу слова з опорою на слухове сприйняття і без нього (на основі фонематичних уявлень). У дітей, що припускаються грубих помилок (пропуски голосних, змішування приголосних, що вимовлялись вірно, називання зайвого звуку,

скорочення слова), має місце недостатній рівень слухового контролю при звуковому аналізі слова [1, с. 67].

На думку вчених (А. М. Богуш, М. Б. Вашуленко, Г. А. Каше, Є. Ф. Соботович, М. К. Шеремет) у дітей із ЗНМ III рівня недостатньо розвинуте фонематичне сприйняття (розрізнення слів-паронімів). Порушений процес розрізнення фонем, у тому числі і тих, які дітьми неправильно вимовляють (якщо слово вимовляє педагог), тобто виділення звуку зі слова здійснюється на основі слухового сприйняття чужого мовлення. Якщо це виділення здійснюється на основі фонематичних уявлень, коли дитина самостійно розкладає картинки на різні групи в залежності від наявності в них звуків, що корелюють, (с-ш), (з-ж) тощо, то нерідко допускається їх змішування. Ці помилки зустрічаються як у дітей з правильною звуковимовою, так і у тих, в яких вона недостатньо сформована [1, с. 82].

Дослідники Є. Ф. Соботович, О. М. Гопіченко, Е. А. Данілавичюте пов'язують такого типу помилки при збереженому фонематичному слуху (правильний показ слів-паронімів) з тим, що при визначенні корелюючих звуків у словах у внутрішньому плані (тобто за уявленням) дитина спирається на їх дуже близькі рухові ознаки (б-п, д-т, ж-ш і т.д.). Такі помилки зазвичай мають місце при дефіциті слухової уваги [3, с. 145].

Фонематичний слух тісно пов'язаний із власною звуковимовою дітей із ЗНМ, недоліки якої виявляються у наступних помилках:

- 1) недиференційована вимова свистячих, шиплячих, африкатів і сонорних звуків, причому один може замінюватися двома або кількома звуками даної або близькою фонетичної чітко вимовний, замінює (звук с' замінює звуки с, ш, ц, ч, щ);
- 2) заміна деяких звуків іншими, більш простими за артикуляцією, частіше це відноситься до заміни сонорних звуків (ф або т замінює групу свистячих або шиплячих, звук і – звуки л, р), (дюка замість рука), (дук замість жук);
- 3) нестійкі заміни звуку, коли в різних словах звук вимовляється по-різному (палад - парад, люка - рука);
- 4) змішування звуків, коли ізольовано дитина вимовляє, а в словах і реченнях – взаємозамінює їх. Це найчастіше за все стосується йотованих звуків і звуків л, г, к, х (котеня замість кошенья) при цьому

спостерігається спотворення артикуляції деяких звуків (міжзубна вимова свистячих та ін.) [5, с. 274].

Отже, можна зазначити, що розвиток фонематичного сприйняття у дошкільнят із ЗНМ III рівня є першочерговим завданням навчання дітей на заняттях з формування звуковимови. Корекційно-педагогічний підхід до вирішення цієї задачі передбачає постійний пошук вправ і завдань для логопедичної роботи в зазначеному напрямку.

Висновок. Дитячий вік є найсприятливішим для формування мовлення загалом та його фонематичної сторони зокрема. Недостатній розвиток фонематичної сторони мовлення при ЗНМ III рівня призводить до того, що в дітей самостійно не формується готовність до звукового аналізу і синтезу слів, що згодом не дозволяє успішно опанувати грамотою у шкільному закладі без допомоги спеціаліста.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в пошуку шляхів підвищення ефективності розвитку фонематичного сприйняття в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня в умовах дошкільного закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойкова С. В. Развитие фонематического восприятия у дошкольников с ОНР / С. В. Бойкова // *Логопед в детском саду*. – 2006. – №3. – 150 с.
2. Дувалова С. Н. Речевая готовность старшего дошкольника как ведущий фактор психологической готовности к школе / С. Н. Дувалова, Н. В. Халанская // *Практическая психология и логопедия*. – 2004. – №3. – 205 с.
3. Преодоление общего недоразвития речи дошкольников. Учебно-методическое пособие / [под. общ. ред. Т. В. Воловец]. – М. : Институт общегуманных исследований, 2002. – 256 с.
4. Логопедия: учебник для студ. дефектол. фак. пед. высш. учеб. заведений / [под ред. Л. С. Волковой]. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 703 с.
5. Сафонов О. В. Коррекционно-педагогическая работа по активизации речевой деятельности дошкольников с общим недоразвитием речи / О. В. Сафонов // *Логопед в детском саду*. – 2006. – №6. – 115 с.
6. Шеремет М. К. Логопедия. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. [За ред. М. К. Шеремет]. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.

УДК 376.1-056.264:376]:615.8

Л. І. Борисова

вчитель-логопед ДНЗ№ 15 «Перлинка»

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ КІНЕЗІОЛОГІЇ В КОРЕКЦІЙНО – РОЗВИВАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ-ЛОГОПАТАМИ

*«З усіх насолод, відпущених людині,
саме вишукане - ворушити мізками»?*

Б. Ақунін

У статті розглядається питання доцільності використання методів кінезіології в корекційно-розвивальній роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення.

В статье рассматривается вопрос целесообразности использования методов кинезиологии в коррекционно-развивающей работе с детьми, имеющими речевые нарушения.

The article discusses the feasibility of using kinesiology techniques in correctional and development work with children with speech disorders.

Ключові слова: кінезіологія, міжпівкульна взаємодія, дошкільник.

Ключевые слова: кинезиология, межполушарное взаимодействие, дошкольник.

Keywords: kinesiology, interhemispheric interaction, preschooler.

Постановка проблеми. Мовлення – це результат узгодженої діяльності багатьох областей головного мозку. Органи артикуляції лише виконують накази, що надходять з мозку. Проекція кисті руки в головному мозку розташована дуже близько до мовленнєвої моторної зони. Взаємозв'язок моторної і мовленнєвої зон виявляється в тому, що людина, яка вагається з вибором відповідного слова, допомагає собі жестами, і навпаки: зосереджено малює або пише дитина мимоволі висовує язик. Оскільки існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність мовленнєвої та моторної діяльності, то за наявності мовленнєвого дефекту в дитини особливу увагу звертають на розвиток дрібних рухів пальців рук, що позитивно впливає на функціонування мовленнєвих зон кори головного мозку.

Мета статті: розкрити специфіку використання методів кінезіології в логопедичній роботі з дошкільниками.

Назва «кінезіологія» походить від